

Державний торговельно-економічний університет
Кафедра економічної теорії та конкурентної політики

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**КОНКУРЕНТНЕ ПОЗИЦІОНУВАННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ
КОРПОРАЦІЙ**

Студентки 4 курсу, 17 групи,
073 Менеджмент
ОП Управління в сфері
економічної конкуренції

Максименко Катерини
Юріївни

(підпис студента)

Науковий керівник
Кандидат економічних наук,
Доцент кафедри економічної
теорії та конкурентної політики

Лебедева Лариса
Валеріанівна

(підпис керівника)

Гарант освітньої програми
к.е.н., доцент

Ясько Юлія Іванівна

(підпис гаранта)

Київ 2023

Зміст

Вступ.....	3
1. Вплив транснаціональних корпорацій на конкурентні відносини в Україні ..	5
1.1. Транснаціональні корпорації як суб'єкти внутрішнього ринку України.....	5
1.2. Оцінка впливу транснаціональних корпорацій на конкурентне середовище на внутрішньому ринку України	12
2. Ефективність регулюючих заходів держави щодо діяльності транснаціональних корпорацій на внутрішньому ринку України	18
2.1. Регулюючі дії держави щодо конкуренції на внутрішньому ринку України	18
2.2. Проблеми конкурентної політики держави щодо діяльності транснаціональних корпорацій в Україні та шляхи їх вирішення	23
Висновки та пропозиції	27
Список використаних джерел	30

Вступ

Дана робота присвячена дослідженню діяльності транснаціональних корпорацій та їх конкурентному позиціонуванню на внутрішньому ринку України. В умовах глобалізації транснаціональні корпорації стали невід'ємною частиною світової економіки, займаючи провідне місце серед економік держав. Актуальність теми також підтверджується дедалі важливішою роллю транснаціональних корпорацій на внутрішніх ринках приймаючих держав, які несуть як і позитивний вплив, так і негативний.

Тому дослідження транснаціональних корпорацій дозволить краще зрозуміти роботу економічних гігантів, їх вплив на економіку та політику. Воно спроможне роз'яснити можливості, які надають транснаціональні корпорації країнам, а також виклики, з якими зтикаються держави, співпрацюючи з корпораціями. Важливим залишається дослідження впливу на екологію, адже великі корпорації є рушіями екологічних проблем через використання дешевих матеріалів та значної кількості потужностей у різних країнах, що забруднюють навколишнє середовище.

Додаткову актуальність темі додає фінансова криза в Україні, що триває наразі через нестабільний політичний та економічний стан в країні. Вивчення цієї теми дозволить зрозуміти важливість притоку іноземних інвестицій від корпорацій по всьому світу та залежність самої приймаючої країни від цих інвестицій. Важливо чітко окреслити не тільки позитивні чинники, а й негативний вплив роботи корпорацій на ринку країни та й шляхи усунення або ж мінімізування проблем від них.

Метою роботи є дослідження принципів та способів конкурентного позиціонування ТНК в Україні, а також аналіз регулюючого впливу держави на діяльність ТНК.

Основними завданнями роботи є:

1. Дослідження транснаціональних корпорацій та їх впливу на внутрішній ринок України.

2. Аналіз дій держави щодо діяльності транснаціональних корпорацій на внутрішньому ринку України.
3. Визначення проблем конкурентної політики держави щодо діяльності транснаціональних корпорацій в Україні.
4. Пошук шляхів вирішення слабкості конкурентної політики держави щодо діяльності транснаціональних корпорацій в Україні.

Об'єктом дослідження є транснаціональні корпорації, їх вплив на економіку приймаючої країни, державне регулювання транснаціональних корпорацій.

Предметом дослідження є конкурентне позиціонування транснаціональних корпорацій на внутрішньому ринку України.

Методи дослідження: аналіз, узагальнення та систематизація даних, графічний та табличний метод зображення статистичних даних, метод порівняння та метод дедукції.

Теоретичною та методологічною основою роботи є наукові роботи, статті, напрацювання, доповіді, дані, які були опубліковані у вітчизняній та іноземній літературах, статистичні та аналітичні матеріали.

Практична цінність проведеного дослідження. Дослідження спрямоване на допомогу у розумінні поняття «транснаціональні корпорації» та його впливу на економіку держави. Робота пропонує шляхи вирішення існуючих проблем, пов'язаних з цим поняттям, а також спонукає до удосконалення законодавства задля поліпшення економіки країни. Також одною з важливих цінностей дослідження є те, що воно розширює розуміння принципів роботи транснаціональних корпорацій.

Структура та обсяг випускної кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та пропозицій і списку використаної літератури. Загальний обсяг випускної кваліфікаційної роботи становить 32 сторінок тексту, що містить 4 таблиці та 2 графіки. Список використаних джерел налічує 30 найменувань.

1. Вплив транснаціональних корпорацій на конкурентні відносини в Україні

1.1. Транснаціональні корпорації як суб'єкти внутрішнього ринку України

Транснаціональні корпорації (ТНК) – це міжнародні підприємства, які є офіційно зареєстрованими або незареєстрованими, а також включають материнську компанію та її закордонні філії. Вони контролюють виробництво товарів і послуг за межами країни, в якій вони розташовані. Експерти Організації Об'єднаних Націй (ООН) визначають дві основні ознаки ТНК – це сфера обігу і сфера виробництва. Реально функціонуючим фірмам досить мати будь-яку із цих ознак, щоб бути віднесеними до категорії ТНК. Але багато компаній мають ці дві ознаки одночасно. На відміну від звичайної корпорації, яка функціонує на світових ринках, ТНК переносить за кордон не товар, а сам процес вкладання капіталу, поєднуючи його із закордонною робочою силою в межах міжнародного виробництва [6]. На сучасному етапі в світі налічується близько 85 тисяч корпорацій, а також 900 тисяч їх підрозділів, які перебувають загалом в країнах, що розвиваються. Головних же компаній більше 50 тисяч і всі вони зазвичай знаходяться на території розвинених країн [29; с. 43].

Транснаціональні корпорації відіграють важливу роль у розвитку економічної системи України. Транснаціоналізація підприємств стає для сучасної України економічним механізмом, ціллю якого є покращення зовнішньоекономічної політики, визначення нових пріоритетів розвитку держави, особливостей та умов участі країни в міжнародному поділі праці [7; с. 250]. На основі дослідження вчених (таких як: М. Аокі, Ч. Гіл, Р. Гріфін, Дж. Даннінг, Р. Коуз, М. Пастей, О. Плотніков, О. Рогач, Л. Руденко тощо) створилися основні чинники появи транснаціональних корпорацій:

- отримання дешевих або якісних факторів виробництва;
- вихід на нові ринки збуту;
- зниження рівня конкуренції;
- зниження витрат виробництва;

– підвищення конкурентоспроможності.

Також, дивлячись на це ми можемо сформувані основні ознаки транснаціональних корпорацій. Для них характерні інтернаціональність (як у сфері функціонування, так і у сфері використання капіталу), наявність великого фінансового та матеріального потенціалу, багаточисельні зв'язки з банківськими системами та компаніями національного масштабу, велика частина річного бюджету інвестується у науково-технічні розробки, що сприяє розвитку науково-технічного прогресу. Ще притаманними рисами транснаціональних корпорацій є їх багатомовність, тобто велика кількість прийнятих позначень (системи позначень) для певного виду предметів, що належать до одного ряду на основі вибраних зовнішніх ознак чи статичних оцінок цих предметів. Також важливо зазначити, що більшість таких фірм є диверсифікованими, а отже готовими до створення багатопрофільних виробництв з метою зменшення або уникнення ризиків та підвищення ефективності господарюючих суб'єктів [8; с. 14]. Транснаціональні корпорації мають відносну незалежність руху власного капіталу та процесів, які стосуються цього, у внутрішніх межах країни в якій вони перебувають.

Якщо ж говорити про Україну, вона є потенційно привабливою для здійснення господарської діяльності транснаціональних корпорацій. Значний потенціал розвитку внутрішнього національного ринку, його не насиченість високоякісними товарами (роботами, послугами), наявність природних і якісних трудових ресурсів, географічне положення України – це все залучає фірми до входження на внутрішній ринок України.

Дослідження поняття внутрішнього ринку є доволі вагомим, дивлячись на те, яку важливу роль він відіграє в забезпеченні соціально-економічного розвитку країни. Внутрішній ринок визначає напрямок життєдіяльності суспільства країни, оскільки він є макроекономічною інфраструктурою, основою функціонування національної економіки [1; с. 126].

Основною відмінністю внутрішнього ринку є єдиний рівень цін на товари та послуги, що дає можливість обрахувати його обсяг. Також слід зазначити, що

внутрішній ринок забезпечує потреби тільки тих суб'єктів господарювання, що знаходяться безпосередньо на території даної країни [2; с. 47].

Внутрішній ринок відіграє важливу роль у стимулюванні національного виробництва, а саме: підвищення обсягів виробництва, економії витрат, підвищення якості продукції тощо. Зростання добробуту населення, зміцнення економічної та політичної незалежності є також невід'ємною частиною розвитку виробництва. З цього виходить, що внутрішній ринок є доволі вразливим соціально-економічним утворенням, тому він потерпає від впливу багатьох чинників (національних, регіональних і зовнішніх тощо).

Також в сучасних умовах розвитку внутрішнього ринку породжуються внутрішні та зовнішні загрози. Внутрішні загрози виражаються в слабкій здатності ринку до самостійного розвитку, відсутності прогресу у підвищенні доходів населення країни, малого інвестиційного потенціалу, недостатністю грошових ресурсів тощо. Зовнішніми ж загрозами розвитку є: можливість різкої ревальвації (або девальвації) національної валюти, неспроможність держави надійно захистити та «просунути» вітчизняних виробників.

Оцінювання стану внутрішнього ринку має важливе значення для аналізу національної економіки та є необхідною передумовою розроблення стратегії її розвитку. Негативні ознаки внутрішнього ринку призводять до великих соціально-економічних дисбалансів. Недосконалість внутрішнього ринку спричиняє виникнення різноманітних його спотворень — тіньових ринків, нецивілізованих форм торгівлі та ін. [2; с. 48]. У взаємодії транснаціональних корпорацій з внутрішнім ринком України також є негативні сторони. Це пов'язано зі складнощами у домовленостях з державними та місцевими органами влади, що призводить до перешкоджання входженню на ринок компанії.

Отже, внутрішній ринок, як частину економіки країни, можна кваліфікувати як сферу товарного обігу, що функціонує в межах кордону певної країни і регулюється органами влади цієї країни, а також складовою макроекономічної системи суспільства, що представлена потоками національного капіталу.

Основними засобами впливу транснаціональних корпорацій на економіку України є прямі іноземні інвестиції (ПІІ). Дослідження ПІІ в економіку України дозволить побачити тенденції діяльності транснаціональних корпорацій на внутрішньому ринку України. Аналіз динаміки ПІІ в Україні у таблиці 1.2.1 показав стрімке зниження інвестицій в Україну з 2012 року, що обумовлюється виведенням своїх активів транснаціональними корпораціями внаслідок економічної кризи в Україні та війною на сході країни. Таким чином, за цими даними, видно як криза 2012-2016 року призвела до витоку майже усіх інвестиційних ресурсів транснаціональних корпорацій, які накопичувалися за попередні роки в Україні. Лише у 2016-2018 роках ситуація змогла дещо стабілізуватися.

Таблиця 1.2.1

Прямі іноземні інвестиції в Україні з 2012 по 2022 рр. (млн. дол. США)

Рік	ПІІ в Україну	Приріст/падіння за рік	ПІІ з України	Сальдо
2012	8401	1194	1206	+7195
2013	4499	-3902	420	+4079
2014	410	-4089	111	+299
2015	-458	-868	-51	-407
2016	3810	4268	16	+3794
2017	3692	-118	8	+3684
2018	4455	763	-5	+4460
2019	5860	1405	648	+5212
2020	-868	-6728	82	-950
2021	6687	7555	-198	+6885
2022	190	-6497	159	+31

Примітка: з 2014 року – без урахування окупованих територій

Джерело: складене автором за даними [9] і [10]

Беручи до уваги ці дані, за останні дев'ять років Україна не змогла досягти значного приросту іноземних інвестицій, який був у 2012 році. Тенденція зниження інвестицій залежить також і від недовіри іноземних інвесторів. Причинами недовіри служить високий рівень корупції, недовіра до української судової системи, монополізація ринків деякими компаніями, нестабільність національної валюти, а також війна України з Росією. Обсяг вкладених прямих іноземних інвестицій у період 2012-2022 років в економіку України та з України зображено на рисунку 1.2.1.

Прямі іноземні інвестиції в Україні з 2012 по 2022 рр. (млн. дол. США)

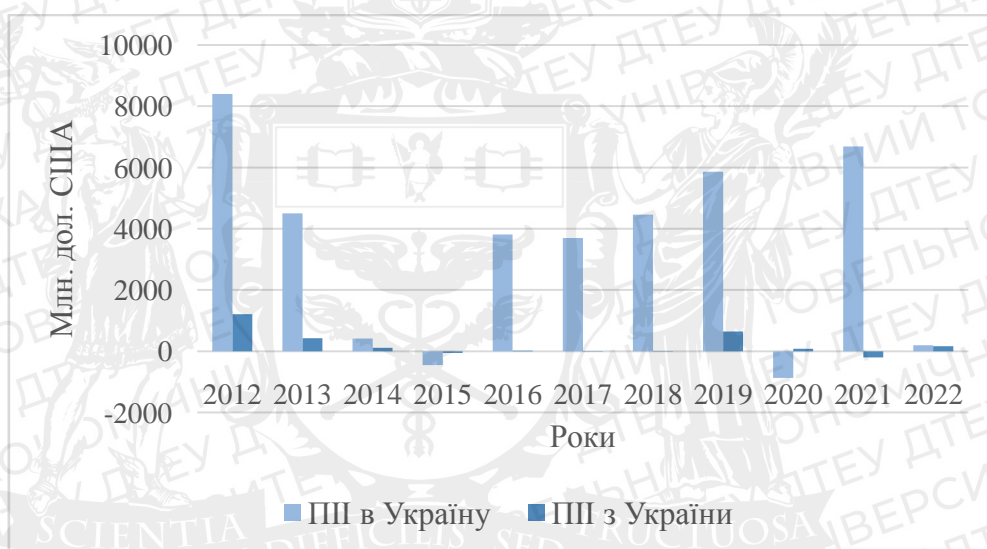

Рис. 1.2.1

Джерело: складене автором за даними таблиці 1.2.1

Враховуючи все вищезазначене та факт того, що прямі іноземні інвестиції мають основний вплив на економіку держави, яка приймає корпорацію, вплив транснаціональних корпорацій на економіку України є непостійним, але все ж дуже важливим. Як позитивні фактори можна виділити: обмін досвідом у сфері технологій, управління, маркетингу тощо, створення більшої кількості робочих місць, а також підвищення кваліфікації робочої сили, співпраця з місцевими постачальниками та підрядниками, що йде на користь економіці приймаючої країни. Важливим плюсом наявності транснаціональних корпорацій на ринку України є приток іноземної валюти, підвищення конкуренції у країні, через появу

більшої різноманітності різних брендів і компаній, що також урізноманітнює експорт та дає стимул місцевим компаніям розвиватися.

Незважаючи на низку позитивних чинників, існує і негативний фактор впливу на економіку України. Цим є пряма протилежність позитивному чиннику, а саме нездатність вітчизняних компаній витримати конкуренцію зі світовими гігантами, через що і страдає власне незалежність країни від імпорту ресурсів, товарів тощо [11]. Це можна виправити або ж проконтролювати за допомогою державного регулювання. Держава повинна буде забезпечити умови для економічного зростання та підтримати національну валюту.

Що ж стосується власне транснаціональних корпорацій українського походження, то вони все ще недостатньо розвинені щоб вийти на міжнародний ринок. На сьогодні, лише дві фінансово-промислові групи «Приват» та «Інтерпайп» мають за мету розвинутися до транснаціональної корпорації та вийти на світовий ринок, але все ж таки, вони ще не готові виступати на міжнародній арені та змагатися з іншими транснаціональними корпораціями.

Таким чином, дослідження особливості діяльності транснаціональних корпорацій на внутрішньому ринку показало, що через економічну кризу та війну в Україні, компанії виводили свої активи з України, не вбачаючи інвестиційного потенціалу у країні без стабільного розвитку економіки. Але, незважаючи на це, країна залишається потенційно привабливою для інвестування завдяки низки факторів, які є позитивними для транснаціональних корпорацій.

Тож, транснаціональні корпорації в Україні позиціонують себе за допомогою інвестицій як ключові інвестори та партнери у розвитку економіки країни, а також як активних учасників у побудові сприятливого для бізнесу середовища. Інвестиції ТНК спрямовані на розвиток власного бізнесу в Україні, створення нових робочих місць, підвищення рівня технологічності та якості продукції, а також на соціальну відповідальність перед спільнотою. Одним з головних способів позиціонування ТНК є створення робочих місць для місцевого населення. Вони також вкладають значні кошти в дослідження та розробку нових технологій та продуктів, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності

українських підприємств. Загалом, ТНК використовують інвестиції для підвищення свого присутності в Україні та для створення довгострокових партнерських відносин з українською владою та бізнес-спільнотою.

1.2. Оцінка впливу транснаціональних корпорацій на конкурентне середовище на внутрішньому ринку України

Внесок транснаціональних корпорацій у бізнес є складним і має кілька рівнів. На початку, вони є ключовими учасниками у сучасній формі світового розподілу праці та конкуренції на міжнародному рівні. В кожній країні вони конкурують з місцевими компаніями та іншими міжнародними компаніями за ринки сировини та збуту, а також за місцеві дотації та інші пільги. Транснаціональні корпорації мають вплив як на країни, в яких вони базуються, так і на країни, які приймають їхні філії. Більшість країн, які приймають філії ТНК, підтримують їхню діяльність і навіть конкурують між собою, оскільки це дозволяє збільшувати приплив іноземних інвестицій (які, у свою чергу, як вже було сказано у попередньому розділі, відіграють важливу роль у закріпленні впливу над приймаючою державою), створювати нові робочі місця, підвищувати внутрішню торгівлю, сприяти інноваціям та випуску нових продуктів.

Накопичені прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в економіку України станом на 31 березня 2021 року склали 51,785 млрд доларів. За даними Національного Банку України перше місце за вкладеними інвестиціями посідає Кіпр, а саме компанії, які там зареєстровані. Розподіл інвесторів наведено у таблиці 1.2.1.

Таблиця 1.2.1

Накопичені інвестиції станом на 31.03.2021, ТОП-10

Рейтинг	Країна	Вкладено, млн. дол.
1	Кіпр	16 722
2	Нідерланди	10 011
3	Швейцарія	3 380
4	Німеччина	2 634
5	Сполучене Королівство	2 539
6	Австрія	1 733
7	Люксембург	1 126
8	Франція	1 066

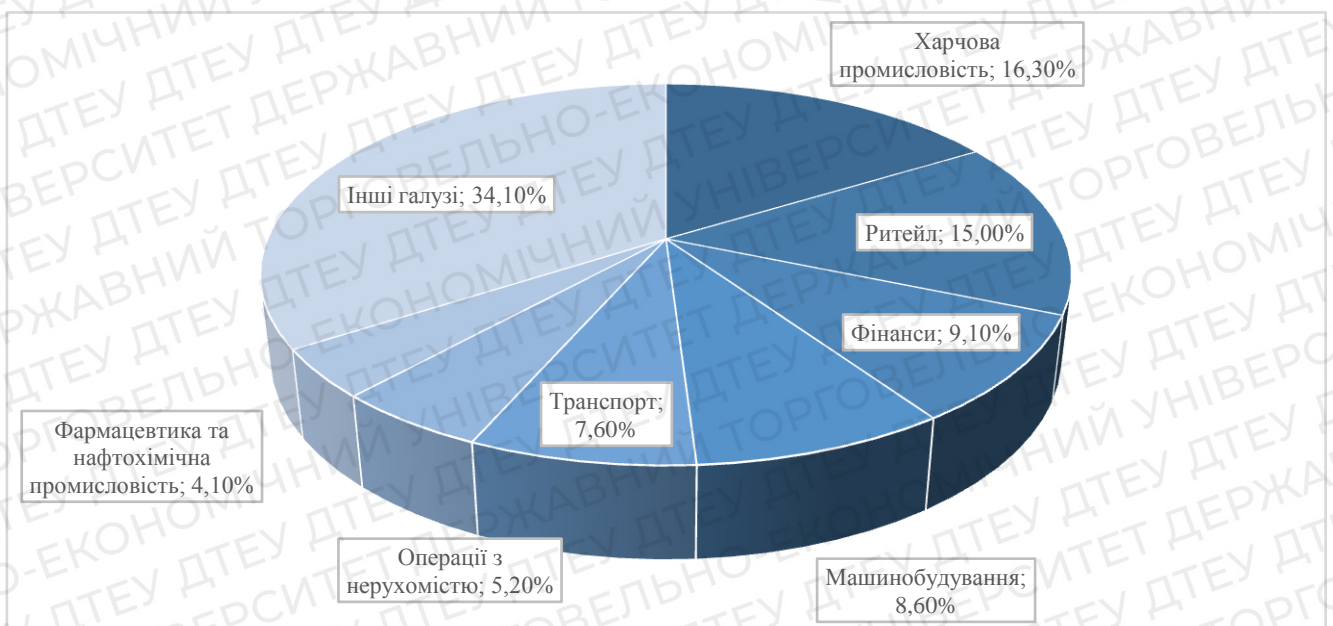
9	Сполучені Штати Америки	938
10	Російська Федерація	895

Джерело: складене автором за даними [12]

Одними з наймасштабніших транснаціональних корпорацій, що перебувають у середовищі внутрішнього ринку України є Royal Dutch Shell (нафта і газ), Coca-Cola (харчова промисловість), Procter & Gamble (споживацькі товари), Nestle (харчова промисловість), Metro Group (оптовий та роздрібний продаж), McDonald's (послуги харчування), PepsiCo (харчова промисловість), Carlsberg Group (броварство), Danone (харчова промисловість) та інші [13].

Особливий інтерес транснаціональних корпорацій Україна викликає саме у галузях, у яких національні компанії не мають чітко виражених конкурентних переваг. Наприклад, у 2019 році найпривабливішими галузями для транснаціональних корпорацій та інвесторів були харчова промисловість (16,3% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій), ритейл (15,0%), фінанси (9,1%); машинобудування (8,6%); транспорт (7,6%); операції з нерухомістю (5,2%); фармацевтика та нафтохімічна промисловість (4,1%) (Рис.1.2.1).

Найпривабливіші галузі для транснаціональних корпорацій та інвесторів

інвесторів

Рис. 1.2.1

Джерело: складене автором за даними [10]

Зважаючи на це, можна зробити висновок, що транснаціональні корпорації в Україні в своїй більшості націлені на галузі, які швидко приносять прибуток. Взагалом це торгівля, ремонт, переробна промисловість, операції з нерухомістю, будівництво тощо. Іноземні корпорації не прагнуть вкладати кошти у високотехнологічні галузі, віддаючи перевагу більш простим та водночас прибутковим (Таблиця 1.2.2).

Таблиця 1.2.2

Найприбутковіші іноземні транснаціональні корпорації в Україні

Транснаціональна корпорація	Українське представництво	Галузь	Виторг, млрд грн
Arcelor Mittal	Арселор Міттал Кривий Ріг	Металургія	63,5
Philip Morris International	Philip Morris	Тютюнові вироби	30,0
Archer Daniels Midland Company	АДМ Юкрейн	Оптова торгівля	23,8
Bunge Ltd	Сантрейд	Оптова торгівля	24,4
Metro Group	Metro Cash & Carry	Ритейл	21,5
Japan Tobacco International	JTІ Україна	Тютюнові вироби	20,5
Cargill, Inc.	Cargill	Оптова торгівля	16,7
British American Tobacco Plc	British American Tobacco	Тютюнові вироби	19,5
Samsung Electronics Co., Ltd	Samsung Україна	Ритейл	17,7
ELO	Auchan	Ритейл	14,1
Toyota Motor	Toyota	Торгівля	13,8

Corporation		автомобілями	
Glencore International AG	Вайтерра Україна	Оптова торгівля, агро	13,1
PepsiCo	PepsiCo Україна	Харчова промисловість	10,8
EPAM Systems Inc.	EPAM Systems	ІТ	10,4
Louis Dreyfus	Louis Dreyfus	Оптова торгівля, агро	9,7
Nestle S.A.	Nestlé	Харчова промисловість	9,5
Carlsberg Group	Carlsberg	Алкогольні вироби	8,0
McDonald's	McDonald's	Громадське харчування	7,9
Coca-Cola HBC	Coca-Cola	Безалкогольні вироби	7,1

Джерело: складене автором за даними [13]

Згідно вище наведених даних ми можемо зрозуміти, що транснаціональні корпорації зайняли значну частку внутрішнього ринку України. Це відбувається через те, що ТНК слідує власній тенденції «захоплювати» найперспективніші та найбільш розвинуті сектори приймаючої країни, що може насправді загрожувати національній економічній безпеці, збільшуючи залежність від іноземних транснаціональних корпорацій.

Наразі, Україна достатньо самостійна в плані більшості галузей. В харчовій промисловості та ритейлі у нас є власні компанії, такі як АТБ та Fozzy Group, які впевнено тримають лідерство у своїй галузі (виторг сягає більше 78 млрд грн). У галузі металургії український Метінвест переважає над іноземним Arcelor Mittal, маючи виторг близько 309 млрд грн.

Але, незважаючи на це, Україні потрібно слідкувати за тими корпораціями, які вона впускає до себе на ринок. Наприклад, практика в інших країнах показує, що впускати іноземних інвесторів до таких галузей як металургія, транспорт, енергетика тощо не варто, бо все ж це може загрожувати національній економічній безпеці [14; с. 36]. Також варто досліджувати негативні наслідки впливу транснаціональних корпорацій на економіку приймаючих країн та швидко реагувати (чи навіть передувати) економічним зрушенням всередині держави.

Серед найрозповсюдженіших можливих негативних наслідків перебування транснаціональних корпорацій на внутрішньому ринку приймаючої країни можна виділити [3; с. 18]:

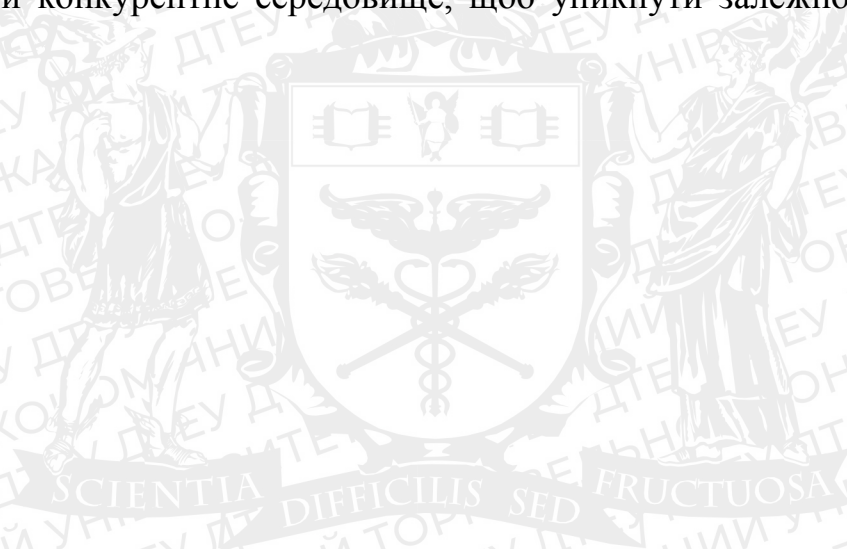
- експлуатація природних ресурсів країн-приймачів до повного їх виснаження;
- примушення приймаючих країн виконувати або затверджувати неперспективні напрямки у системі розподілу праці;
- маніпулювання цінами (їх підвищення чи зниження) задля уникнення податків зі сторони транснаціональної корпорації;
- розміщення екологічно небезпечних виробництв та потужностей на території приймаючої держави;
- нестійкість інвестиційного процесу;
- зовнішній жорсткий контроль з боку транснаціональної корпорації;
- тиск на органи влади приймаючої країни.

Як приклад негативного впливу можна взяти до уваги практику так званого «борг-шифтингу» або BEPS, яка використовується транснаціональними корпораціями задля уникнення певної частки виплачування податків. Вона заключається у використанні прогалин та неузгодженості у національному та міжнародному податковому законодавстві з метою штучного переміщення прибутків до територій з низьким або нульовим рівнем оподаткування, у яких економічна діяльність невелика або зовсім відсутня [9]. Це призводить до зменшення або уникнення зобов'язань зі сплати податку на прибуток. «Податкові щити» зменшують загальну суму податків, що сплачується окремим платником

податків або бізнесом, а в нашому випадку транснаціональною корпорацією [4; с. 24-29].

Вхід транснаціональних корпорацій на внутрішній ринок країни є досить розповсюдженим та нормальним явищем у всьому світі та може нести позитивний вплив на інвестиційну політику держави. Як показало дослідження багато корпорацій зацікавлені в Україні як в джерелі природних ресурсів та дешевої робочої сили, але необхідно уникати їх надмірного використання. Державі, а саме Україні, слід звертати на негативні наслідки діяльності корпорацій. На перше місце ставити власні інтереси своєї країни та підтримувати власне підприємство та розвивати конкурентне середовище, щоб уникнути залежності від іноземних інвесторів.

2. Ефективність регулюючих заходів держави щодо діяльності транснаціональних корпорацій на внутрішньому ринку України

2.1. Регулюючі дії держави щодо конкуренції на внутрішньому ринку України

Транснаціональні корпорації є важливою частиною економіки будь-якої з країн і займають значиме місце у конкурентному середовищі держави, в якій вони знаходяться. Тому, приймаюча держава повинна вживати регулюючих заходів задля підтримки справедливої конкуренції та забезпечення безпеки внутрішнього ринку. Захист внутрішнього ринку також є стратегічним пріоритетом та обов'язковим навіть у кризові часи.

Вплив транснаціональних корпорацій як і приймаючу країну, так і загалом на світ є доволі двояким. З одного боку, транснаціональні корпорації є наслідком швидкоплинного розвитку міжнародних відносин, з іншого ж боку корпорації і є рушієм динамічного розвитку, стаючи потужним механізмом впливу [30; с. 518].

Метою державного регулювання, насамперед, є створення ефективної конкуренції, шляхом визначення правильної концепції поведінки учасників ринку, за допомогою інструментів впливу держави. Ця мета підкріплюється бажанням забезпечення розвитку економіки, а також становлення безпечних та справедливих засад конкуренції. Головна мета реалізується завданнями, які відповідають задумам держави щодо визначення напрямку впливу на економічне середовище [5; с. 273]:

- захист прав споживачів (які є найслабшою ланкою у ланцюзі економічних відносин);
- стимуляція розвитку конкуренції між національними товаровиробниками (як наслідок: вдосконалення виробництва; оптимізація цін; розвиток технологій; розширення видів товарів та послуг; зміцнення економіки; тощо).

Тобто держава намагається тримати рівновагу між забезпеченням інтересів споживачів та суб'єктів господарювання.

Наприклад, такі країни як Іспанія, США, Японія, Південна Корея, Китай тощо вже давно використовують стратегію підтримки експортної діяльності у своїх країнах задля стимуляції розвитку конкуренції між національними товаровиробниками. У цій стратегії вони використовують бюджетну політику як форму підтримки, а саме: створюють спеціальні підрозділи, які займаються просуванням товарів на зовнішні ринки, використовують систему експортних кредитів (тобто кредит, який забезпечує відстрочення платежу, що полегшує покупцеві придбання товару) і гарантій для таких кредитів, а також застосовують політику капіталовкладень у перспективні галузі. Ще одним прикладом може слугувати створення та розвиток спеціальних (вільних) економічних зон або ж науково-індустріальних парків [27; с. 3]. Ці зони особливі окремим режимом управління і пільговими умовами діяльності, а також податковими пільгами для національних виробників і навіть іноді іноземних. Наприклад, у Китаї перед такими економічними спеціальними зонами було поставлене завдання: усім підприємствам з іноземним капіталом потрібно було забезпечувати виробництво 50% промислової продукції цих зон, де $\frac{3}{4}$ мало експортуватися. Практика спеціальних зон також застосовується і в Україні. Саме в Україні вони створювалися переважно для залучення більшої кількості інвестицій (після їх витоку під час кризи 2012-2016 років), а також ефективного їх використання і внаслідок цього сприяння конкуренції на національному ринку.

Загострення конкурентної боротьби між компаніями в негативному ключі також є причиною пильного державного регулювання. Це спричинено поганими умовами ведення бізнесу, зниженнями доходів населення, зростання собівартості товарів, припиненням контрактів з партнерами (в більшості – іноземними) тощо [15; с. 47-48]. Це може призвести до того, що компанії почнуть використовувати методи недобросовісної конкуренції, такі як зниження цін до рівня збитковості, недотримання умов контракту, використання незаконної реклами або займання некоректної позиції на ринку. Посилення конкуренції також може призвести до зниження якості продукції чи послуг, оскільки компанії змушені скорочувати витрати, щоб бути більш конкурентоспроможними. Тому до національного

регулювання можна віднести розробку стандартів якості, які мають забезпечити захист прав споживачів та забезпечити якість продукції на ринку.

Національне регулювання може передбачати запровадження законодавчих норм щодо обмеження поведінки компаній у певних сферах, встановлення механізмів запобігання недобросовісній конкуренції та створення умов для розвитку чесної конкуренції. Прикладом такого регулювання є антимонопольне законодавство, спрямоване на запобігання утворенню монопольного становища на ринку та забезпечення рівних умов для всіх учасників.

Якщо ж держава може контролювати національні компанії в повному обсязі, то з транснаціональними корпораціями це неможливо, а тобто можливе регулювання тільки деякої частини транснаціональної корпорації. Завдяки цьому транснаціональні корпорації мають змогу легко маневрувати своїми активами та діяльністю у разі необхідності за рахунок перетоків своїх капіталів між країнами, а тому ускладнювати державне регулювання держави, у якій вони знаходяться [16; с. 118]. Та незважаючи на досить напружені стосунки між транснаціональними корпораціями та країною-приймачем, держава все ж суттєво впливає на стратегічний розвиток та інтереси транснаціональної корпорації. Тому виникає так зване співробітництво між країною та корпорацією, де кожен притримується власних інтересів та маніпулює один одним задля власної вигоди (Таблиця 2.1.1).

Таблиця 2.1.1

Інтереси держави та транснаціональної корпорації у співпраці один з одним

Інтереси України у співпраці з ТНК	Інтереси ТНК у співпраці з Україною
<ul style="list-style-type: none"> • інтеграція у світову економіку та поліпшення економічних відносин з іншими країнами; • збільшення кількості робочих місць та підвищення рівня зайнятості; 	<ul style="list-style-type: none"> • підвищення прибутку; • урізноманітнення видів товарів та послуг; • розширення економічного впливу; • оптимізація оподаткування;

<ul style="list-style-type: none"> • зростання податкових та неподаткових надходжень до державних бюджетів; • зростання конкуренції (як наслідок: швидший розвиток національних підприємств); • поштовх до науково-технічного прогресу у межах держави; • обмін досвідом у сфері менеджменту, маркетингу, публічних закупівель тощо; • запозичення передових технік навчання персоналу. 	<ul style="list-style-type: none"> • зменшення екологічних витрат; • впізнаваність бренду; • оптимізація витрат за рахунок дешевих ресурсів та робочої сили; • оптимізація організаційної структури управління.
--	---

Джерело: складене автором на основі [10; 17-22]

Тому, керуючись власними інтересами (які є досить відмінними від інтересів корпорації), держава розробляє власні механізми регулювання діяльності транснаціональних корпорацій, задля уникнення негативних наслідків. Регулювання на державному рівні може проявлятися у чотирьох видах [23; с. 96-98]:

1. Наддержавне регулювання (здійснюється міжнародними організаціями: ООН, ОЕСР, МІГА, ВТО тощо).
2. Державне регулювання (Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, міністерства тощо).
3. Регулювання на рівні муніципальних органів влади (голови міст, обласних адміністрацій, підрозділи муніципальної влади тощо).
4. Регулювання на рівні контактних аудиторій (ЗМІ, активісти, об'єднання громадян тощо).

Також існують різні стратегії державного регулювання транснаціональних корпорацій. Серед них виокремлюють найголовніші: превентивно-обмежувальна,

нейтрально-заохочувальна, превентивно-стимулююча [24]. Як приклад можна зазначити виробництво тютюнових виробів, де застосовується нейтрально-заохочувальна стратегія, та за типологією державного регулювання є сферою, якої держава тримається рівновіддалено та в більшості випадків підтримує (що підтверджується високими показниками виторгів великих транснаціональних корпорацій по виробництву тютюнових виробів в Україні за таблицею 1.2.2). У той час коли до енергетичної сфери держава використовує превентивно-обмежувальну стратегію, тим самим запобігаючи монополізуванню важливих для національної економічної безпеки держави сфери [23; с. 100].

Взагалом, держава завжди повинна притримуватися політики регулювання транснаціональних корпорацій, навіть якщо корпорація на даний момент часу не несе негативного впливу на конкурентне середовище та економіку внутрішнього ринку держави. Це допоможе країні попереджувати негативні наслідки діяльності держави та попередньо вирішувати усі виникаючі проблеми.

2.2. Проблеми конкурентної політики держави щодо діяльності транснаціональних корпорацій в Україні та шляхи їх вирішення

Не зважаючи на стійку позицію щодо державного регулювання транснаціональних корпорацій на внутрішньому ринку України, держава все ж має недоліки та прогалини, які не дають у повній мірі забезпечити економічну безпеку.

Насамперед, транснаціональні корпорації при виході на внутрішній ринок України підпадають під декілька законів: «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про підприємництво», «Про інвестиційну діяльність», «Про державну програму заохочення іноземних інвестицій», «Про оподаткування прибутку підприємств» «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон», «Про режим іноземного інвестування» [25]. Але все ж в зазначеному переліку відсутній закон, який би регулював саме діяльність транснаціональних корпорацій у межах України. Створення такого закону значно б збільшило вплив на транснаціональні корпорації та дозволило б державі сприймати корпорації менш опосередковано. Проблемою є також відсутність понять, які стосуються транснаціональних корпорацій (таких як: ТНК, філія ТНК, ПІ ТНК тощо) у системі законодавства України, що також ускладнює збір інформації про наслідки діяльності корпорацій, оскільки вони не будуть позиціонуватися як окремі елементи ринку.

Вирішенням цієї проблеми могло стати запровадження закону або низки законів, які визначали б чіткі рамки поведінки корпорацій та враховували би особливості різних галузей економіки, у яких вони задіяні. Також цей закон перешкоджав би неправильному потоку капіталовкладень (шляхом регулювання та зазначення секторів промисловості, куди інвестувати не варто чи навпаки). Очевидно це не повинно перешкоджати діяльності національних компаній, а навпаки розвивати внутрішній ринок України та стимулювати конкуренцію на ринку [26; с. 136]. Наприклад, ще у 1970 році група країн, а саме: Чилі, Болівія, Колумбія, Перу, Еквадор та Венесуела вирішили прийняти Андський кодекс задля

регулювання закордонних інвестицій у регіоні. На думку транснаціональних корпорацій кодекс виявився занадто жорстким по відношенню до інвестування, а тому деякі компанії вирішили покинути ринки цих країн, як наслідок зменшити вплив. Не дивлячись на негативні наслідки, союзу цих країн стало простіше регулювати діяльність транснаціональних корпорацій, а також контролювати потік іноземних інвестицій, забезпечуючи здорову конкуренцію власних національних виробників [28; с. 3].

Ще одним прикладом не пропрацьованості законодавства може слугувати один з негативних впливів діяльності транснаціональної корпорації, а саме: порушення екологічного законодавства. На жаль, ні один з законів України, що стосується екологічного клімату всередині країни, не звертає уваги на таку важливу проблему як забруднення навколишнього середовища внаслідок виробництва деяких товарів [23; с.101]. Ця проблема також може вирішуватися поліпшенням вже існуючого екологічного законодавства.

Задля підтримки позитивної конкуренції держава також повинна досліджувати та слідкувати за негативним впливом корпорацій на різні спектри економіки, а саме: контролювати діяльність транснаціональних корпорацій згідно національних інтересів (тобто ставити інтереси держави вище інтересів іноземної корпорації). Для цього потрібно постійно удосконалювати законодавство в цілому, забезпечувати національні підприємства доступом до передових технологій, методів управління та маркетингу, сприяти науково-технічному прогресу, впроваджувати моніторинг інвестиційної діяльності тощо, а також задля попередженню монополізації іноземними компаніями сприяти створенню та розвитку вітчизняних транснаціональних корпорацій [3; с. 18]. Важливо, що заборона на іноземні інвестиції може мати негативний вплив на економіку країни, оскільки може призвести до зменшення вільної конкуренції та втрати можливостей для розвитку та впровадження нових технологій. Саме тому важливо знайти баланс між інтересами держави та іноземних корпорацій, зокрема, шляхом регулювання та контролю діяльності іноземних компаній у відповідності до національних інтересів.

Україні варто звернути увагу на досвід організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), які ще в 1976 році підписали Угоду про транснаціональні корпорації, яка сформувала сучасну систему розвитку міжнародних стандартів у регулюванні відносин транснаціональних корпорацій з країнами, що приймають їхні інвестиції. Відповідно до Угоди, країни-члени повинні застосовувати до іноземних компаній такі ж сприятливі закони та регуляторні заходи, якими керуються їхні національні виробники. Також в Угоді визначаються зобов'язання транснаціональних корпорацій, які повинні виконуватися у будь-якій країні. Їх можна поділити на шість напрямів [28; с. 6]:

- загальна політика сприяння розвитку;
- надання інформації;
- конкуренція;
- фінанси й податки;
- наука й технологія;
- екологія.

Головним аспектом в Угоді є факт того, що «приймаюча країна є вільною в питаннях регулювання надходження закордонних інвестицій і створення на своїй території філій ТНК, однак після того, як іноземне підприємство стало суб'єктом підприємницької діяльності, відповідно до законодавства проти нього не можна застосовувати регулюючі заходи, відмінні від діючих щодо місцевих фірм» [28; с. 6]. Саме цього не вистачає Україні у регулюванні діяльності транснаціональних корпорацій, а саме розуміння того, що приймаючи транснаціональну корпорацію на свій внутрішній ринок країна перш за все повинна керуватися власними інтересами, а також інтересами національних підприємств. Це означає, що в разі коли діяльність транснаціональної корпорації в приймаючій країні загрожує національним інтересам, країна повинна мати можливість застосовувати регулюючі заходи відповідно до свого законодавства.

У цьому контексті важливо мати належні правові механізми, які дозволять країні захистити свої інтереси від дії транснаціональних корпорацій, які можуть завдати шкоди національному виробництву, економіці, екології та іншим сферам

життя країни. Такі механізми мають бути прозорими, справедливими та не дискримінаційними щодо іноземних та місцевих підприємств, та повинні відповідати міжнародним стандартам.

Стикання з проблемами у регулюванні таких великих економічних гігантів як транснаціональні корпорації є закономірним явищем для держави. Тому важливо забезпечити баланс між регулюванням діяльності транснаціональних корпорацій та спільністю їх інвестицій та розвитку. Для цього держави можуть використовувати різноманітні інструменти, такі як податкові реформи, регулювання конкуренції, створення сприятливих умов для малих та середніх підприємств, заохочення інновацій та розвитку міжнародного співробітництва.

Також важливо забезпечити прозорість та відкритість діяльності корпорацій, щоб забезпечити публічний контроль та запобігти недобросовісним практикам. Для цього можуть бути введені вимоги до звітності корпорацій, а також забезпечено право на доступ до інформації для громадських організацій та журналістів.

У цілому, регулювання діяльності транснаціональних корпорацій є складною задачею, яка вимагає балансу між захистом інтересів держави та забезпеченням стабільного та ефективного функціонування економіки. Проте, з урахуванням важливості діяльності таких корпорацій для світової економіки, важливо шукати компромісні рішення, які б забезпечували максимально можливий рівень ефективності та стабільності.

Висновки та пропозиції

В роботі досліджені транснаціональні корпорації та їх вплив на економіку України, проведено аналіз дій державі у співпраці з транснаціональними корпораціями, визначені основні проблеми конкурентної політики України, які стосуються транснаціональних корпорацій, а також запропоновані шляхи вирішення та покращення державного регулювання транснаціональних корпорацій. Внаслідок чого можна зробити такі висновки.

Транснаціональні корпорації – це компанії, які мають філії, дочірні компанії чи підрозділи, потужності в різних куточках світу та здійснюють бізнес в приймаючих країнах. Корпорації мають глобальний вплив на світову економіку та зазвичай задають напрямлення розвитку економіки приймаючих держав, тим самим закріплюючи свої передові позиції на ринках. Головною метою таких компаній є збільшення прибутку та розповсюдження свого впливу, що можливе через вкладення великої кількості інвестицій. Вони мають великий обсяг ресурсів та доступ до дешевої робочої сили, мінімізуючи витрати та використовуючи передові технології.

Зазвичай транснаціональні корпорації використовують стратегію входження на ринки, де їм було б простіше захопити першість, оминаючи вітчизняні компанії, які ще не змогли стабільно закріпитися на певному ринку або ж ринки, яких ще не існує у цій державі. Звісно ця стратегія може бути ризикованою, але для таких великих корпорацій не буде складно організувати маркетингову стратегію чи створити бізнес план для просування нових товарів чи послуг. Ще однією стратегією може бути вже існуючі компанії, пропонуючи їм розширити бізнес та приєднатися до корпорації. Це більш надійний спосіб, але використовується менше бо вимагає підтримки споживачів та налагодження зв'язків з ними.

Не можна сказати, що в Україні транснаціональні корпорації мають вирішальний вплив. Дивлячись на провідні компанії України, можна з впевненістю сказати, що вітчизняні компанії користуються більшим впливом на місцевого споживача ніж іноземні. Наприклад, незважаючи на розповсюдженість

такої корпорації як Metro Group, українці надають перевагу українським ритейлам та оптовим магазинам, таким як групі мереж Fozzy Group.

Незважаючи на позитивні сторони перебування транснаціональної корпорації в Україні, існують і негативні сторони, які повинні контролюватися державою. Практики, що дозволяють корпораціям уникати сплати податків, утискання вітчизняних компаній, неправильне та надмірне використання природних ресурсів, використання недопрацьованості законів на свою користь, забруднення навколишнього середовища тощо – речі, на які слід звертати увагу державному регулюванню, та в ідеалі попереджати їх створенню. Для цього потрібно удосконалювати законодавство (особливо звернути увагу на екологічне законодавство), сприяти розвитку вітчизняних компаній, створити тенденцію, яка буде звертати увагу більше в сторону споживача, ніж підприємця. Важливо звернути увагу на соціальну складову транснаціональних корпорацій, а тобто забезпечувати безпеку та гігієну праці, забезпечувати гідні умови праці, а також гідну оплату праці. Запобігати дискримінації у таких компаніях за статтю, національністю, орієнтацією, віком тощо. Ще одним запобігачим фактором можна вказати створення спеціальної інфраструктури для роботи таких корпорацій, наприклад забудова нових житлових районів поблизу виробництва чи проведення транспортних маршрутів.

В роботі транснаціональних корпорацій на території України є багато нюансів, важливо лише вчасно запобігати утворенню проблем та за можливості виправляти та обмежувати корпорації, які їх створюють. Ці економічні гіганти мають надзвичайний вплив на економіку усього світу, тому так важливо не упускати їх діяльність в межах країни, співпрацювати, якщо це потрібно, бути «жорстким» та не вестися на не вигідні умови, бо це може загрожувати економічній безпеці держави. В умовах фінансової кризи, Україні вкрай важливо дотримуватися своїх принципів та не йти на необачні рішення.

Підсумовуючи, транснаціональні корпорації є невід'ємною складовою світової економіки в сучасному світі. Вони допомагають забезпечити економічний і навіть політичний розвиток країн та сприяють зростанню зайнятості населення.

Маючи багато позитивних факторів перебування в приймаючій країні, корпорації несуть за собою також негативні, а тому найголовнішим у співпраці з ними є дотримання практики протекціонізму в першу чергу свої вітчизняних компаній і населення, а також природних ресурсів і законів.

Список використаних джерел

1. Попадинець Н. М. Внутрішній ринок: Підходи до визначення. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. Вип. 6 (116). С. 124-129. URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20156\(116\)/sep20156\(116\)_124_PopadynetsNM.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20156(116)/sep20156(116)_124_PopadynetsNM.pdf)
2. Сторонянська І. З., Попадинець Н. М. Внутрішній ринок: Концептуалізація поняття. *Вісник ІЕПД НАН України*, 2011. № 1. С. 46-51. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/28518/09-Storonyanska.pdf>
3. Дугієнко Н.О., Яцук Г.С. ТНК в Україні: Діяльність та вплив на економіку. *Світове Господарство і міжнародні економічні відносини*, 2020. Вип. 48. С. 15-19. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/48_2020_ukr/5.pdf
4. Заліско О.І. Стратегія борг-шифтингу як інструмент використання переваг податкового щита сучасними ТНК. *Економічні науки*, 2016. Вип. 16. С. 24-30. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_16/economic_16_4.pdf
5. Бакай В. Й., Ліннік Д. В. Особливості визначення та оцінки конкурентоспроможності продукції підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*, 2021. №6. Том 1. С. 272-279. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2022/01/en-2021-6t1-45.pdf>
6. Dunning J. H. *Multinational enterprises and the global economy*: книга, 1992.
7. Македон В.В. Формат взаємодії транснаціональних корпорацій та реального сектора національної економіки України. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*, 2012. № 1 (5). Том 1. С. 250-258. URL: <https://econforum.duan.edu.ua/images/PDF/2012/1/25.pdf>
8. Моторнюк У., Терехух М., Кузяк В. Сучасні тенденції транснаціоналізації світової економіки. *Соціально-економічні проблеми і держава*, 2018. Вип. 2 (19). С. 13-25. URL: <https://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2018/18muitse.pdf>
9. Офіційний сайт Міністерства фінансів України, 2023. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk>
10. Офіційний сайт Державної служби статистики України, 2023. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>

11. Скопенко Н. С. Прямі іноземні інвестиції в АПК: переваги, недоліки, ризики. *Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції*, 2011. № 2. С. 58-62. URL: https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/15055/1/58_62.pdf
12. Офіційний сайт Національного Банку України, 2023. URL: <https://bank.gov.ua>
13. 100 найбільших компаній України, 2020. *Forbes Україна*. URL: <https://forbes.ua/ratings/100-naybilshikh-privatnikh-kompaniy-ukraini-02112020-408>
14. Карамбович І.М. ТНК у системі світового господарства. *Міжнародна економіка та менеджмент*, 2008. №4. С. 28-30
15. Гаран О. В. Сучасний стан розуміння державного регулювання конкуренції в Україні. *Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. Правознавство*, 2018. Вип. 2 (33). Том 23. С. 45-55
16. Задоя А.О., Лимонова Е.М. Регулювання діяльності ТНК: Державний рівень. *Академічний огляд*, 2014. № 2 (41). С. 117-125. URL: https://acadrev.duan.edu.ua/images/PDF/Full_issues/Issues/2_41_2014.pdf
17. Некрасова Т. С., Гребешкова О. М. Транснаціональні корпорації в економіці держави: важелі впливу та наслідки для розвитку. *Стратегія економічного розвитку України*, 2016. № 38. С. 11-29. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/19461/11-29.pdf>
18. Голюков В. І. Теоретична сутність корпоративних відносин та корпоративного управління. *Економіка та прогнозування*, 2001. № 2. С. 52-62
19. Комшук І. О. Економічна сутність транснаціональних корпорацій та особливості нормативно-правового регулювання їх діяльності в Україні, 2011. С. 88-95. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/197224461.pdf>
20. Неміровська О. В. Формування ефективного механізму взаємодії національної економіки з транснаціональними корпораціями, 2016. URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/disertatsiji-avtoreferati-vidguki/nemirovska_2016-disertatsija.pdf
21. Келару І. О. Транснаціоналізація і конкурентоспроможний розвиток економіки України: рукопис, 2014. 210 с.

- 22.Гудим К. М. Транснаціоналізація як чинник глобалізації. Вісник київського національного торговельно-економічного університету, 2014. С.33-44. URL: <http://visnik.knute.edu.ua/files/2014/04/4.pdf>
- 23.Ткаченко Д. О. Вплив транснаціональних корпорацій на розвиток внутрішнього ринку України: рукопис, 2020. 261 с. URL: http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2020/09/FINAL_Дисертація_ТДО_07_09_20_1-сайт.pdf
- 24.Вергун В. А., Якубовський С. О., Гринкевич С. С. Міжнародний бізнес: навчальний посібник, 2017. 425 с.
- 25.Молчанова Е. Взаємодія транснаціональних корпорацій з національними економіками на прикладі України, 2012. 20 с. URL: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/09718.pdf>
- 26.Швець В.Я. Діяльність ТНК в Україні: Механізм законодавчого регулювання. *Академічний огляд*, 2014. № 2 (41). С. 135-140. URL: https://acadrev.duan.edu.ua/images/PDF/Full_issues/Issues/2_41_2014.pdf
- 27.Руда О. Про досвід національного виробництва в зарубіжних країнах. *Соціально-економічні проблеми і держава*, 2011. Вип. 1 (4). 7 с. URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/1285/1/1rovvzk.pdf>
- 28.Мединська Т.І. Імперативи наддержавного регулювання діяльності американських ТНК: Історичний аспект. *Економіка – Світове господарство та міжнародні економічні відносини*, 2015. 9 с. URL: <https://sworld.education/konfer41/123.pdf>
- 29.Іщук Л. І., Мирулюбова Т. В. Транснаціональні корпорації в економічній системі. «Україна у світових глобалізаційних процесах: культура, економіка, суспільство», 2022. С. 43-45. URL: https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/2022-04/Частина_3_Збірник_2022_постранично%20%281%29-конвертирован.pdf
- 30.Куцик В. І., Ковпак Є. М., Куцик В. П. Аспекти розвитку транснаціональних корпорацій. *Proceedings of I International Scientific and Practical Conference*, 2022. С. 515-519. URL: <http://ir.librarynmu.com/bitstream/123456789/3274/1/EURASIAN%20SCIENTIFIC%20DISCUSSIONS%2013-15.02.22.pdf>